

УТОЧНЕННЯ ЩОДО КАЖАНІВ У БЕРНСЬКИХ СПИСКАХ

Ряд Vespertilioniformes (Chiroptera auct.) є другою за числом видів (після гризунів) групою ссавців нашої фауни, яка вносить вагомий внесок у показники таксономічного багатства фауни, та найбільш представницькою групою у всіх відомих червоних списках (див. розділ 7). Віднесення всіх видів кажанів, окрім нетопира малого (*Pipistrellus pipistrellus*⁶⁹), до Додатку 2 до Бернської конвенції (1979) є певним перебільшенням ступеню їх вразливості, принаймні, на території України.

Eptesicus serotinus. Лилик пізній (раніше — «кажан гірський» Абеленцев і Попов 1956; див. також нарис у розділі 2), тепер є одним з найчисельніших видів антрополандшафту більшості областей України, як в малих гірських селищах (наші обліки 1996–1997 рр. в різних районах Карпат), так і в великих містах (Загороднюк 1998 та багато інших праць у збірці «Європейська ніч кажанів в Україні»). Зараз цей вид не тільки збільшує свою чисельність, але й стає фоновим видом кажанів населених пунктів і розширює свій ареал, поширюючись загалом по містам (Власов 1995).

Pipistrellus kuhlii. Останніми роками з'явилося чимало інформації про поширеність та схильність до синантропії і формування осілих популяцій нетопира середземного. Якщо раніше цей вид вважали рідкісним видом кажанів Кримського південнобережжя (для огляду див.: Абеленцев і Попов 1956), то 20 років тому А. Черемисов (1977) повідомив про знахідки виду в Приазов'ї, а в другому виданні ЧКУ Ю. Крочко (1994) відмітив, що «в межах України спостерігається розширення ареалу на північ». Зараз вид знайдено в Чорноморському заповіднику (Ткач і Федорченко 1998), в околицях Луганська (Кондратенко 1998) і навіть на півночі України, в Ніжині (Кедров і Шешурак 1999). В усіх випадках вид зареєстровано біля людських осель, що свідчить про інтенсивне розширення ареалу і збільшення чисельності виду в Україні за рахунок формування синантропних популяцій. Нові численні знахідки виду в Приазов'ї та їх аналіз наводяться в праці А. Волоха (у друці, особ. повідомл.). Очевидно, що вид в Україні знаходиться в стані розквіту.

---

⁶⁹ Цей вид включений у додаток 3 до Бернської конвенції (Конвенція... 1998).

Vespertilio murinus. Останніми роками накопичується все більше інформації про поширеність та певну схильність до синантропії і навіть формування осілих популяцій лилика двоколірного (*Vespertilio murinus*). Проведені вперше детекторні обліки кажанів у містах (зокрема в Києві) дозволили зареєструвати відносно високу чисельність виду (5 сигналів з 47; Загороднюк 1998). Про відносну звичайність виду в антрополандшафті свідчать і прямі відлови цього виду в 1998–1999 року в околицях Канева (один з кордонів Канівського природного заповідника⁷⁰), околицях Умані (матеріали О. Тимець, передані до ННПМ) та в Києві (зальоти в квартири в центрі міста), а восени '98 в Закарпатті (садиба КБЗ) ми спостерігали і фіксували детекторами масовий приліт *Vespertilio* на зимівлю (в окол. Рахова цей вид є звичайним і наймасовішим зимуючим видом серед непечерних кажанів).

Nyctalus noctula. Вечірниця руда — вид з Додатку 2 до Бернської конвенції — є характерним видом ссавців як заповідних ділянках, так і антропогенного ландшафту, і його колонії найчастіше знаходять в старих дуплистих деревах на узліссях і поблизу водойм (див. Абеленцев і Попов 1956). Зараз цей вид кажанів є одним з найбільш звичайних видів на всій території України від Львівщини до Луганщини (див. Європейська ніч кажанів... 1998), і він посідає перше місце за числом реєстрацій і відомих колекційних особин серед усіх непечерних видів кажанів⁷¹ (Загороднюк і Ткач 1996).

Myotis daubentonii. Нічниця водяна є звичайним видом нашої фауни. Попередні уявлення про її відносну рідкісність визначались тим, що структура населення кажанів вивчалась в основному на підставі зимових обліків у підземних порожнинах. Однак, за тими ж даними, водяна нічниця — найзвичайніших вид групи (роду) дрібних нічниць, який реєструють під час практично всіх обліків кажанів на зимових сідалах, як природних так і штучних, від карпатських і подільських печер (Покиньючерета 1997; Варгович 1998) до київських підземель (Лихотоп та ін. 1990; наші дані). Високі показники чисельності водяної нічниці в літньому населенні кажанів встановлені при детекторних обліках, принаймні, в Закарпатті (Postawa et al. 2000) та Прикарпатті (1998; Загороднюк, неопубл. дані).

Висновок. Отже, стан популяцій 5 видів — *Eptesicus serotinus*, *Myotis daubentonii*, *Nyctalus noctula*, *Vespertilio murinus*, *Pipistrellus kuhlii* — не загрозливий. Три з них демонструють високу схильність до синантропії і мають стабільну чисельність, два інших — типові як для природних, так і квазіприрод-

---

⁷⁰ Ця особина *Vespertilio murinus*, відловлена нами в липні 1998 р., була єдиним кажаном, зареєстрованим при огляді лісових будівель.

⁷¹ В славній картині квазіприродного ландшафту «Садок вишневий коло хати...» досвідчений хіроптеролог відразу ж уявить поруч з хрущами руду вечірницю.

них екосистем і в усіх перевірених випадках є звичайними, хоч і не завжди масовими, видами. Ми вважаємо за доцільне перенести їх з 2-го додатку до Бернської конвенції у Додаток 3, який носить рекомендаційний характер для включення видів у регіональні і національні червоні списки.

Цитована література

- Абеленцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі, або кажани — Chiroptera / Фауна України. Ссавці. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — Том 1, вип. 1. — С. 229–446.
- Варгович Р. Зимівля кажанів в гіпсових печерах Буковини і Поділля // Європейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 117–123. — (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Власов А. А. О расширении ареала позднего кожана на юго-западе Центрального Черноземья // Вестн. зоологии. — 1995. — Том 29, № 1. — С. 84–85.
- Волох А. М. Особенности формирования приазовской части ареала средиземноморского нетопыря *Pipistrellus kuhlii* // Вестник зоологии. — 2002. — Том 36, № 1. — С. 101–104.
- Європейська ніч кажанів '98 в Україні / Під ред. І. Загороднюка. — Київ, 1998. — 198 с. — (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Загороднюк І. Детекторні обліки кажанів у Києві 1997–1998 років // Європейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 128–133. — (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Загороднюк І. В., Ткач В. В. Сучасний стан фауни та історичні зміни чисельності кажанів (Chiroptera) на території України // Доповіді НАН України. — 1996. — № 5. — С. 136–142.
- Кедров Б. Ю., Шешурак П. Н. Первая находка нетопыря средиземноморского *Pipistrellus kuhlii* на Черниговщине (Украина) // Вестн. зоологии. — 1999. — Том 33, № 3. — С. 66.
- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 рік). — Київ: Мінекобезпеки України, 1998. — 76 с.
- Крочко Ю. І. Нетопир середземноморський // Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. — Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1994. — С. 386.
- Лихотон Р. И., Ткач В. В., Барвинский Н. И. Рукокрылые г. Киева и Киевской области // Материалы по экологии и фаунистике некоторых представителей рукокрылых. — Киев, 1990. — С. 10–27. — (Препринт / АН УССР; Ин-т зоол.: № 90.4).
- Покынчереда В. Ф. Зимовє населення кажанів підземних порожнин на території Карпатського біосферного заповідника // Міжнар. аспекти вивч. та охор. біорізноманіття Карпат: Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. — Рахів, 1997. — С. 148–153.
- Ткач В., Федорченко А. Находки нетопыря средиземноморского на юге Украины // Європейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 150–152. (Праці Теріологічної школи, випуск 1).
- Черемисов А. И. Средиземноморский нетопырь (*Pipistrellus kuhlii*) в степных районах Украины // Вестн. зоологии. — 1987. — № 2. — С. 80.
- Postawa T., Pokynchereda W., Zagrodnik I. Summer bat fauna of the Carpathian Biosphere Reserve (the Mala Uholka and Velka Uholka valleys) // Studia Chiropterologica. — 2000, Vol. 1. P. 73–82.

І. Загороднюк та В. Тищенко